

SABZINING (DOUCUS CAROTA L) MORFOLOGIK BELGILARI VA NAVLARINI O'RGANISH

Payanov Otabek Nodir o'g'li¹

¹Termiz Agrotexnologiyalar va Innovatsion
rivojlanish instituti Agrokimyo va Agrotuproqshunoslik
kafedrasida assistent o'qituvchisi

Xushboqova Marjona Sobirjon qizi²

²Termiz Agrotexnologiyalar va Innovatsion
rivojlanish instituti talabasi

G'ofurova Mashhura Saydullo qizi³

³Termiz Agrotexnologiyalar va Innovatsion
rivojlanish instituti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7088117>

ARTICLE INFO

Received: 11th September 2022

Accepted: 13th September 2022

Online: 17th September 2022

KEY WORDS

Sabzi, gul, urug', ildizmeva,
parvarishlash.

ABSTRACT

*Maqolada sabzining morfologik xususiyatlari, navlari,
ekish muddatlari va sxemalari o'rganilgan.*

Sabzi (*Daucus carota L.*) seldereysimonlar –
Apiaceae oilasiga kiradi. Madaniy sabzi
juda xilma-xil bo'lib beshta: o'rta dengiz,
osiyo, yaponiya, misr va kilinkiysk tur
xiliga bo'linadi. O'rta Osiyoda ekiladigan
navlari o'rta osiyo, o'rta dengiz tur xillariga
kiradi.

Barglari uch-besh karra patsimon
qirg'ilgan. Rangi yashildan to'q-yashilgacha,
ba'zan kulrang yoki binafsharang jilvali
bo'ladi. To'pbargining shakli, kattaligi
naviga va o'stirish sharoitiga ko'ra tez-tez
o'zgarib turadi. *Ildizmevasi* yumaloqdan
uzunchoq shaklgacha bo'ladi. Shakli, yuzasi
va rangi naviga, o'stirish sharoitiga ko'ra
o'zgarib turadi.

Sabzi hayotining ikkinchi yili yerga
ekilganda, bo'yi 1 m gacha yetadigan va
undan uzun gulpoya chiqaradi. Tupi kam
va ko'p poyali, yon tomoniga shoxlaydi.

Sabzi *guli* ikki jinsli, tugunchasi ikki uyali,
pastki ikkita ustunchasi bor. Tojbarglari oq,
kosachabarglari beshta bargli. Gullari
chetdan changlanadi, chunki changchi va
urug'chi jinsiy organlari bir vaqtda
yetilmaydi. Changlar tumshuqcha
ustunchasidan bir kun ilgari yetiladi.
Mevasi qo'sh pistacha, yetilganda ikkita
pallaga ajraladi. *Urug'i* tarkibida efir
moyining ko'pligidan o'ziga xos hidga ega
va u juda sekin bo'rtib, unib chiqadi. Sabzi
urug'ining unuvchanligi, odatda, 70-80%
bo'lib, 3-4 yilgacha saqlanadi. Urug'ining
absolyut og'irligi 1,1-1,5 g. *Ildizi* o'qildiz
tipida bo'lib, yerga 2 m chuqurlikka kiradi
va 25-30 sm atrofiga yoyiladi.

Sabzi navlari bir qator morfologik
belgilari bilan bir-biridan farq qiladi:

To'pbargining shakli: tik, yarim
ko'tarilib o'sgan va yoyiq;

To'pbargining katta-kichikligi:

mayda (6-9 ta bargli), o'rtacha (10-15 ta bargli) va yirik (15-20 ta bargli);

Barglarining rangi: yevropa navlarida och-yashil, yashil va to'q-yashil, osiyo navlarida kulrang-yashil, ko'k-yashil va binafsha-yashil;

Bargining qiraliligi: o'rta dengiz formalarida ko'p qiriqilgan, to'g'ri lantsentsimon va lantsentsimon segmentli; osiyo formalarida kam qiriqilgan, sigmentlari o'tkir qirrali va bo'lma barg shaklda;

Barg bandining tuklanganligi: o'rta dengiz formalarida barg bandi tuklanmagan (ochiq) yoki siyrak dag'al va qalin dag'al tuklangan bo'ladi; osiyo formalarida siyrak yumshoq va qalin yumshoq tuklangan;

Ildizmevasining po'stining rangi: o'rta dengiz formalarida och va to'q sariq, och-sariq, sariq, intensiv-sariq, sariq-to'qsariq, oq; osiyo formalarida sariq, binafsharangi, och-qazil;

Ildizmevasining uzunligi: kalta (10 sm gacha), o'rtacha (10-20 sm), uzun (20 sm dan uzun);

Ildizmevasining diametri: ingichka (3 sm gacha), o'rtacha (3-5 sm), yo'g'on (5 sm dan ortiq);

Ildizmevasining shakli: yumaloq, yuraksimon, kalta-konussimon, uchi to'mtoq konussimon, tsilindrsimon, cho'ziq-konussimon, uchi to'mtoq konussimon, uzun konussimon, o'tkir uchli konussimon;

Ildizmevasining indeksi: VIR shkalasi bo'yicha ildizmevalari juda kalta (shaklining indeksi 1 ga yaqin), kalta (2-3), yarim uzun (3-5), cho'ziq (5-8), uzun (8 dan ortiq). Ertapishar navlar uchun ildizmevalarning kalta shakli xos.

Ildizmevasining o'rtacha vazni:

mayda (100 g gacha), o'rtacha (100-150 g), yirik (150 g dan og'ir);

Boshchasining shakli: tekis yoki yassi, bir oz yoki ko'proq botiq, do'ngsimon yoki ko'tarilgan;

Boshchasining kattaligi: katta, o'rtacha va kichik;

Etining rangi: sarg'ish, to'q sariq, pushti-to'q sariq, to'q sariq, to'q sariq-qizil;

O'zagining rangi: sarg'ish-oq, sariq, sarg'ish-to'q sariq, to'q sariq, pushti-to'q sariq, to'q sariq-qizil, qizil;

O'zagining kattaligi: kichik, yarimdan kichik, o'rtacha-yarimgacha teng, kattayarmidan katta. O'rta Osiyo sabzi navlarining o'zagi kichik bo'ladi;

O'zagining shakli: yumaloq, yumaloq-qirrali, qirrali, yulduzsimon;

Ildizmevasining mazasi: besh balli shkala bo'yicha baholanadi: juda mazali - 5, mazali - 4, o'rtacha - 3, mazasiz - 2, juda mazasiz - 1 ball;

Vegetatsiya davri: ertapishar (urug'i sepilgandan ildizmevasi yetilguncha 70-110 kun), o'rtapishar (110-130 kun), kechpishar (130-200 kun).

Sabzi o'tmishdosh ekinlar:

Sabzini karam, ertachi kartoshka, bodring va boshqa, o'zidan keyin yerni o'numdorligini saqlab va yerni begona o'tlardan xalos etadigan ekinlardan keyin ekish lozim.

Ekish muddatlari: Sabzi uch muddatda : bahorda 20-25 fevralda; yozda 25 iyul-5 avgustda; kuzda 1-20 dekabrda. Bir gektaga 3-4 kg urug' sarflanadi. 1-2 sm chuqurlikka ekiladi.

G'alladan keyin takroriy ekin sifatida: Urug'lar 25 iyuldan, 10 avgustgacha sepiladi.

Ekish sxemasi: 60-70-90 sm lik qator oralariga sochma ravishda sepi-ladi.

SABZI NAVLARI

NURLI 70

Ertapishar nav, texnik pishguniga qadar o'suv davri- 90-100 kun. Vazni- 90-120 g, degust-atsion bahosi 4,0 ball. Hosildorligi 25-30 t/ga. Erta, o'rta va kechki yozgi muddatlarda ekishga yaroqli.

ZIYNATLI

O'rtapishar nav, barra holda sotishga yetilguncha qadar o'suv davri 45-50 kun va texnik pishguniga qadar o'suv davri 110-120 kun. Vazni 80-120 g. Hosildorligi 35-40 t/ga. To'qsonbosti va erta bahorgi va kechki muddatlarda ekishga yaroqli.

FAROVON

Bahorgi, yozgi va to'qsonbosti muddatlarda yetishtirish mumkin bo'lgan yangi nav. Ildizmevasi qizil, vazni 100-120 g, shakli silindirsimon, uchi to'mtoq, mag'zi sersuv, o'zagi kichik. Hosildorligi 38-40 t/ga.

QIZIL MIRZOI 228

O'rtapishar nav, texnik pishguniga qadar o'suv davri 115-120 kun. Ildizmevasi qizil, uchi o'tkir yoki to'mtoq, uzunligi 13-17 sm, diametri 3,5-4,0 sm, vazni 70-80 g, degustatsion bahsi 4,5 ball. Hosildorligi 24-28 t/ga. Yozgi va qish oldi va qish oldi to'qsonbosti muddatlarda ekishga tavsiya etiladi.

BARAKA

Ertapishar nav, o'suv davri 90 kun. Bargi oddiy, mayin, yashil rangli. Ildizmevasi qizg'ish, uzun konussimon, diametri 6,2 sm, yuzasi silliq, ildizmevasining o'zagi 30% tashkil etadi, vazni 116 g, degustatsion bahosi 4,5 ball. Tarkibida quruqmodda miqdori 14,7%, qand moddasi miqdori 5,3%, karotin moddasi miqdori 10,0%. Hosildorligi 30-35 t/ga. Iste'mol va qayta ishlash uchun yaroqli.

MShAK 195

Ertapishar nav, barra holda sotishga yetilguncha qadar o'suv davri 45-48 kun, texnik pishguniga qadar o'suv davri 100 kun. Ildizmevasi sariq, silindrsimon, yuzasi tekis, sersuv. Uzunligi 8-13 sm, diametri 3,5-4,0 sm. Hosildorligi 20-22 t/ga. Ertagi va yozgi muddatlarda ekishga yaroqli.

SARIQ MIRZOI 304

O'rtapishar nav, texnik pishguniga qadar o'suv davri 115-120 kun. Ildizmevasi sariq, silindrsimon, uch tomoni to'mtoq, uzunligi 15-16 sm, diametri 3,0-3,5 sm, vazni 100-150 g, degustatsion bahosi 4,8 ball. Hosildorligi 25-27 t/ga. Yozgi muddatda ekishga yaroqli.

Parvarishlash: Bahorgi va to'qsonbosti muddatda ekilgan sabzi to'liq ko'chatlar xosil qilishini ta'minlash uchun egat ustki yog'och qipig'i, chirigan go'ng, sholi tuprog'i bilan 1-2 sm qalinlikda mulchalanadi. Sabzini parvarishlashda sug'orish, oziqlantirish, yerni yumshatish, begona o'tlarga qarshi kurash, yaganalash muxim o'rin tutadi. Urug'lar unib chiqqandan 2 hafta o'tgandan keyin o'simlik oralari 2-3 sm

dan qoldirib yaganalanadi.

Sug'orish: Har 8-10 kunda sugorib turiladi.

Xulosa

Sabzi dunyoda iqtisodiy jihatdan eng foydali sabzavot ekinlari qatoriga kiradi. Sabzi barcha sabzavot ildizmevalaridan ta'mi va tarkibi bo'yicha vitaminlar, kalsiy tuzlari, fosfor, shakar va boshqa ko'plab

foydali elementlar bo'yicha birinchi o'rinda turadi. Ushbu maqolamizda sabzi o'simligining morfo-biologik xususiyatlari,

ekish muddati, xosilni yetishtirish va saqlash texnologiyasi bo'yicha kerakli ma'lumotlar berilgan.

References:

1. Bo'riyev X.Ch, Sagdullayev M.T "Sabzavot-poliz ekinlari fiziologiyasi va biokimyosi" Toshkent 2015-y.
2. Sulaymonov B.A, Bo'riyev X.Ch, Sul'tonov K.S, Abduqayumov Z.A "Tomorqa sabzavotchiligi" Toshkent 2019-y.
3. G'aniyev F.K "Sabzi yetishtirish" 100 kitob to'plamidan 8-kitob Toshkent 2021-y.
4. Internet saytlari.